

Гриб Б.В.

курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
кримінальної поліції

Федченко В. М.,

професор кафедри кримінального
процесу та стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

**ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

Згідно з пунктом 2 статті 93 Кримінального процесуального кодексу, сторона, що виступає у ролі обвинувачення, здійснює збір доказів шляхом: а) проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій; б) витребування та отримання речей, документів, інформації від органів влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, фізичних та службових осіб; в) отримання експертних висновків, ревізійних висновків та актів перевірок; г) проведення інших процесуальних дій, передбачених КПК [1].

На нашу думку, вагомий недолік у збиранні доказів полягає у відсутності фіксації об'єкта витребування чи отримання в його природному оточенні, що може призвести до втрати цінної інформації, яка міститься в зв'язку цього об'єкта з оточенням. Прикладом може служити ситуація, коли особа знаходить предмет на місці злочину та відносить його до слідчого, але не зафіксує його місцезнаходження чи інше оточення.

У процесі проведення слідчих (розшукових) дій, наприклад, огляду чи обшуку, фіксування зв'язку об'єкта з його навколишнім середовищем має важливе значення. Розумним вирішенням цього недоліку може бути рекомендація щодо необхідності збереження такого зв'язку всіма особами, які представляють докази, якщо це можливо у конкретних обставинах. Якщо такий зв'язок не фіксується, це виключає можливість використання отриманих даних, як доказів, оскільки доказами можуть бути не будь-які фактичні дані, а лише ті, які відповідають вимогам належності, допустимості, достовірності та достатності. А тому вказана ситуація завжди вимагає додаткової та більш прискіпливої перевірки таких фактів для визначення їх належності та допустимості, у тому числі відповідності та достовірності.

Відповідно до частини 3 статті 93 Кримінального процесуального кодексу сторона захисту або потерпілий здійснює збір доказів шляхом: а) витребування та отримання від органів влади, місцевого самоврядування,

підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, експертних висновків, ревізійних висновків, актів перевірок; б) ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій (СРД), негласних слідчих (розшукових) дій (НС(Р)Д) та інших процесуальних дій; в) виконання інших дій, спрямованих на забезпечення представлення суду належних та допустимих доказів [1]. Водночас не слід забувати, що комп'ютерні інноваційні технології дуже стрімко розвиваються в сучасному світі, а відповідно обсяг, якість та різноманіття інформації, що отримується в процесі кримінального провадження за результатами дослідження інноваційних джерел доказів, може з часом змінитись або збільшитись залежно від розвитку комп'ютерних (цифрових) технологій та вдосконалення способів, методів і засобів їх дослідження [2, с. 113].

Щодо способу ініціювання проведення СРД та НС(Р)Д, то хочемо виокремити декілька міркувань. По-перше, ми приймаємо погляд науковців, які висловлюють сумніви щодо можливості розглядати ініціювання як спосіб збирання доказів [1, с. 244; 3, с. 190]. Згідно з абзацом 2 частини 3 статті 93 КПК, таке ініціювання здійснюється через подання відповідних клопотань слідчому або прокурору, які розглядаються у встановленому порядку за статтею 220 КПК. Тому ініціювання проведення процесуальних дій полягає у використанні права певного суб'єкта на подання клопотань. При цьому, згідно з висновком Т. М. Мирошніченко, рішення про проведення таких дій приймають слідчий або прокурор, які їх реалізують, утворюючи, таким чином, доказову базу провадження, тому недостатніх підстав для визнання ініціювання способом збирання доказів немає [4, с.136]. За Т. В. Лукашкіною, "ініціювання" проведення слідчих (розшукових) дій не може вважатися способом збирання доказів стороною захисту, але може бути розглянуте як один із варіантів участі сторони захисту в процесі доказування, що здійснюється стороною обвинувачення.

Підтвердженням цього розуміння сутності ініціювання є саме положення абзацу 1 частини 3 статті 93 КПК, яке передбачає можливість збирання доказів "шляхом ініціювання...", а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів". Це свідчить про те, що законодавець визнає ініціювання як складову забезпечувальних заходів зі збирання доказів [1].

Іншим дискусійним правовим аспектом з питань збирання доказів у кримінальному провадженні є низка проблемних питань, пов'язаних з процесуальним порядком витребування певних документів, відомостей, речей, актів перевірок від органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій їх службових осіб, та фізичних осіб, оскільки на сьогодні відсутній чіткий правовий механізм щодо швидкої реалізації настання юридичних наслідків за невиконання законної вимоги дізнавача, слідчого, прокурора у випадку безпідставного невиконання запитів та ненадання таких документів, речей, актів тощо за їх зверненням. Факти,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

коли керівник або посадова особа відмовляє дізнавачеві, слідчому, прокурору в наданні запитуваних ними документів, речей тощо, посилаючись на відсутність у них відповідних підстав чи повноважень на таке витребування, або аргументуючи своє небажання виконати законну вимогу іншими надуманими відмовками, допускаючи при цьому безпідставні, або за надуманими причинами ігнорування таких звернень і запитів, породжує у суспільстві в цілому правовий нігілізм, у тому числі й низький рівень правосвідомості та правової культури. Особливо такі дії неприпустимі в сучасних умовах, коли Україна знаходиться у воєнному протистоянні щодо збройної російської агресії, перебуваючи в умовах воєнного стану. А тому існує необхідність, з одного боку, передбачити чіткі законодавчі норми стосовно змісту нормативних положень щодо порядку, підстав, форми та змісту вимоги від органів досудового розслідування та прокуратури щодо витребування вказаних матеріалів, порядку і строків їх виконання. А з іншого боку – юридичну відповідальність службових осіб, розцінюючи таку відмову як існуючу наявність у них потенційного чи реального конфлікту інтересів, або ж невиконання запиту з інших корупційних мотивів [5].

Вказаний правовий механізм дозволить суттєво зменшити випадки безпідставних чи за надуманими підставами відмов, які на сьогодні є причиною виникнення суттєвих недоліків щодо порядку реалізації наданих органам досудового розслідування та прокурору повноважень та гарантій щодо їх реалізації і виконання.

Крім цього, важливо наголосити, що наявність чіткого правового механізму та системи методів збору доказів, як і створення підґрунтя для правової позиції конкретного суб'єкта у справі, згідно з чинним КПК, є позитивним та правильним кроком законодавця. Однак з урахуванням висловлених вище зауважень щодо особливостей окремого порядку збирання доказів існує необхідність подальшого вдосконалення їх нормативного регулювання, теоретичного аналізу та практичного застосування.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. коментар / за ред.: С. В. Ківалова, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченка. Харків : Одиссей, 2013. 1098 с.
2. Сезонов В.С., Піддубна А.В. Проблемні питання збирання і використання документів як джерел доказів у кримінальному провадженні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. Том 32 (71) № 1 2021. С. 111-119. URL: http://juris.vernadskijournals.in.ua/journals/2021/1_2021/22.pdf (дата звернення 29.11.2023)
3. Лукашкіна Т.В. Участь сторони захисту в доказуванні на досудовому розслідуванні у кримінальному провадженні України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. N2. С. 189-195.
4. Мирошниченко Т. М. Щодо питання реалізації нормативного змісту засад забезпечення обвинуваченому права на захист у ході збирання доказів. *Науковий вісник Ужгород. нац. ун-ту. Сер. Право*. 2015. Вип. 32. Т. 3. С. 132-137. Про запобігання корупції. Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення 29.11.2023).